

УДК 811.161.2'373.2:81'371

КОНОТАЦІЇ ЕТНОНІМІВ У МОВНІЙ ТА КУЛЬТУРНІЙ СВІДОМОСТІ УКРАЇНЦІВ

Галина Лукаш

Донецький національний університет імені Василя Стуса,
вул.600-річчя, 21, Вінниця, 21021, Україна
g.lukash@donnu.edu.ua

Особливості соціальної лексики для номінації осіб за ознакою належності до певної раси, національності, а також території, місця проживання, місцезнаходження розглядали такі мовознавці, як Є. Редько (2016), О. Горбач (2006). Об'єктом дослідження Л. Ставицької (2005) став український сленг, О. Березович (2002) – етнокультурні особливості сленгового називання осіб за належністю до етносу. Внесок у наукову розробку проблеми функціонування українських неофіційних етнонімів як елементів сучасного комунікативного простору зробили С. Дмитрієв, Ю. Карпенко, Ю. Святюк та ін. Проте стан дослідження українських неофіційних етнонімів дає підстави говорити про актуальність подальшої розробки проблеми.

Мета нашої розвідки – розкрити специфічні риси процесів творення нестандартних номінацій особи за належністю до етнічної групи людей або етнічного угруповання в їхньому складі. Тому завдання статті полягають у тому, щоб схарактеризувати мотиваційні особливості етнономінацій особи в українських соціолектах та визначити ступінь конотативності етнофолізмів.

Описовий метод дозволив кваліфікувати етноніми, зафіксовані і не зафіксовані у словниках, ідентифікувати виявлені тенденції та закономірності. Для висвітлення семантичної динаміки етнономінацій застосовано метод контекстуально-інтерпретаційного аналізу, для зіставлення особливостей офіційних/неофіційних етнономінацій – порівняльний метод.

Мотиваційні особливості етнономінацій в українських соціолектах

На ранніх етапах людство намагалось визначити власну ідентичність в етнічних термінах, використовуючи самоназви, щоб протиставити себе іншим етнічним спільнотам. Роль універсальної культурної опозиції “свої” / “чужі” стала засадничою мотивуючою у класифікації етнономінацій за протиставленням “власне етноніми / етнофолізми” (паралельні терміни до останнього: *етнофобізми, національні прізвиська, експресивні етноніми, неофіційні етноніми, навіть етнічне прізвисько* та ін.). У теорії мотивології принципи номінації переважно трактуються на основі мотиваційних ознак. Мотиваційні ознаки етнономінацій особи в українських соціолектах полягають передусім у тому, що найчастіше номінація, виявлена у мовленні, здійснюється за зовнішніми параметрами або функціями об'єкта. Етнофолізм (віддавньогр. ἔθνος – “плем'я”, “етнос” + φαῦλος – “поганий”, “нікчемний”) – етнонім із негативною конотацією. Поширився цей термін завдяки Г. Робак (США), який запропонував у 1944 році ввести *етнофолізм* (ethnophaulism) для позначення “сторонніх образливих алюзій” (foreign disparaging allusions).

Серед власне етронімів прийнято розрізняти два види: *автоетноніми* (інший термін *ендоетноніми*), або ж самоназви, та *алоетноніми* (*екзоетноніми*, *ксеноетноніми*), тобто назви, створені іншими народами. Невпорядкованість термінології підтверджує різні підходи до вивчення етронімів. Так, в “Енциклопедії сучасної України” автор словникової статті “Етронім” відомий український мовознавець Ю. Карпенко відзначає:

“До ксеноетнонімів належать слов’ян. назви: “німці” (з сенсом “німі” – розмовляли незрозумілою мовою; спочатку “німцями” слов’яни називали усіх іноземців), “половці” (за кольором: “половий” – блідо-жовтий); а також грец. назви, подані Геродотом: “андрофаги”, “антропофаги” – “людожерці”, “алазони” – “хвальки”” (Карпенко, 2000, с.17).

Ця особливість етронімів відображає таку специфічну рису етнічної самовідомості, як етноцентризм, зокрема, уявлення про інші народи (як “не людські”) внаслідок уявної відсутності в них вербальності, тобто мови, оскільки вона, зазвичай, незрозуміла сусідам. Тому іноді іншим народам давали загальну назву, що відображає це уявлення, на зразок давньогрецького *варвари* – зневажлива назва всіх іноземців, які не були причетними до античної культури, чи уже згадувані раніше *німці*–“німі”, тобто не спроможні говорити нашою мовою. Конкретна етнічна прив’язка цієї назви – пізніше явище.

Частина етронімів виникла на основі назв різних географічних об’єктів: Наприклад, у “Повісті временних літ” репрезентовано етноніми *бужане*, *вельняне*, *деревляне*, *полочане*, *поляне*, *с’веряне*, *вятичи*, *дрег’вичи*, *кривичи*, *радимичи*, *уличи*, *бережани* (від ‘берег’), *дреговичі* (від *дрегва* ‘болото’) чи *бужани* (від р. Буг), *ободричі* (ті, що живуть по обидва боки Одеру) (Купчинська, 2011-2012, с.132). Разом з наведеними етнонімами в різні часи чи на різних територіях України існувало чимало локальних етронімів. Останні найчастіше були поширені на окремі етнографічні райони: Слобожанщину, Полтавщину, Поділля, Полісся, Волинь, Гуцульщину, Покуття, Бойківщину, Лемківщину, низинне Закарпаття, Холмщину, Буковину й інші, відповідно маючи назви *слобожаняни*, *полтавчани*, *подоляни*, *поліщуки*, *волянці*, *гуцули*, *покутяни*, *бойки*, *лемки*, *руснаки*, *холмчани* (Макарчук, 2008, с. 23). Етнографічну специфіку груп населення відбивають такі етноніми: *верховинці*, *карпаторуси*, *угороруси*, *червоноруси*, *словаки*, *ополяни*, *пінчуки*, *польовики*, *райки*, *роксолани*, *степовики*, *таврчани*, *чорноморці*, *буджаки* та ін. (Етногенез та етнічна історія населення Українських Карпат, 1999, с. 88). У Російській державі XVI-XVII ст. українців Середнього Подніпров’я називали *черкасами*, *черкаськими людьми*, але переважно в діловодстві. За версією О. Знойка, термін *черкаси* – тюркського походження й означає ‘люди армії’, ‘озброєний народ’. Таке значення дало можливість йому зберегтися аж до XVII століття в ролі синоніма до слова *козак*. “Словник Берестейщини” подає назви *багнюки*, *городчуки*, *кобринчуки*, *лабурі*, *литвини*, *поліщуки*, *полюхи*, *підпуцанці*, *сакуни* (цит. за: Макарчук, 2008, с. 223). У довоєнний час львівський етнограф Адам Фішер, окрім *підгорян*, виділяв ще такі етнографічні підгрупи, як *зваричі* (район Печеніжина), *долинці* (біля Жаб’є), *поляники* (околиці Тлумача, Городенки, Обертину і Гвіздця), *батюки* (мешканці колишніх Жовківського, Рава-Руського і Яворівського повітів), *белжани* (район Белза), в межах Бойківщини – *тухольці* (у районі сіл Тухля, Тухолька) (Макарчук, 2008, с.224).

На думку О. Гнатюк, “кожному національному нарративу, центром якого є етнічна спільнота, притаманна зацікавленість передовсім долею “своїх” героїв. “Інші” можуть там відігравати певну обмежену роль, за умови, що вписуються в стереотип. Оскільки в такому нарративі “свого” сприймають як жертву, а “іншого” – як ворога, ролі є заздалегідь визначені, а національність позитивних і негативних персонажів можна

легко впізнати” (Гнатюк, 2015, с. 5). Отже, на основі конотації етнонімів може бути відтворена мовна та культурна свідомість представників того чи іншого етносу, що визначається мотивами, пов'язаними з національними стереотипами.

Мотиваційна ознака етнофолізма об'єктивно притаманна самій реалії, зумовлена її об'єктивними властивостями й обирається довільно з усієї сукупності ознак. Найдавнішою особливістю, покладеною в основу номінації, дослідники вважають специфіку чужої мови. Репрезентантами особи у таких випадках слугують, по-перше, “слово з мови” відповідного інородця: *амор* – ‘італієць’, *асей* (<англ. *Я кажу*) – ‘англієць’), *сябр* – ‘білорус’, *генацвале* – ‘грузин’; по-друге, загальні фонетичні особливості чужої мови, по своєму сприйнятті тими, кому вона незнайома, наприклад, номінації *тиек*, *тиекало*, *бжи-бжи* (‘поляк’), *юзюк*, *йоцик* (‘білорус’). І, зрештою, досить часто на національну належність вказують вигуки та звуконаслідувальні слова, властиві представникам окремих народів (Дмитрієв, 2015, с. 11). Бойове вітання-вигук у Японії *банзай*, сполучення з католицької молитви *матка боска*, єврейське *айвай* мотивували появу неофіційних етнонімів для позначення осіб японського, польського та єврейського походження.

Поява етнофолізмів може бути викликана зовнішніми особливостями представників певного етносу: *микас*–‘циган’ (Дзензелівський, 1979, с. 311) від *микас* – ‘коваль’ – за чорною від роботи шкірою; *блек*, *антрацит*, *чорний*, *зефір*, *шоколадка*, *гуталін*, *чобіт* (Ставицька, 2005) – ‘представник негроїдної раси’; *жовтий* – ‘азієць’, де мотивація метафоричного перенесення базується на зоровому колористичному гештальті; *парх* (від *парх*– ‘кучеряве, закручене волосся’), *пейсаль*, *пейсач* – ‘єврей’, *носоріг* – ‘кавказець’. Цікавий приклад винятку із такого опису наводить Є. Редько: у бурсацько-школярському аргі виник арготизм *пендос* – ‘грек’, який виводять від гр. *κοσδόζ* – ‘низькорослий’. Він пояснює його типовим для бурсацького аргі “переверненням дійсності”, бо традиційно греки є високими на зріст (Редько, 2016, с. 8).

Мотивацією для появи назв наступної групи етнофолізмів деякі вчені називають перенесення назви речі, вживаної в побуті етносу. Мовець обирає найближче асоціативне коло, зрозуміле більшості реципієнтів: *лапотник* (‘росіянин’), *бульбаиш*– ‘білорус’, *макаронник* – ‘італієць’, поширених, крім українського, в англійському, німецькому та французькому мовних просторах. Через фіксацію предмета, який становить національну особливість (наприклад, одягу або їжі) відбувається метонімічне етнокультурне перенесення знака-символу на загальне називання етносу. Метонімічний механізм базується на асоціативній моделі пересічного суб'єкта номінації: Італія → макарони; Білорусь → картопля; Росія → лапті под. Можна погодитися із таким поясненням появи етнофолізмів *бульбаиш*, *макаронник*, додамо: *жабоїд* – ‘француз’; *урюк* – ‘азіат’; *каруца* (‘віз’) – ‘румун’, *магарадж* (‘індійський князь’) – ‘індус’. Але із *лапотником*, можливо, із *каруцем*, вважаємо, дещо інакше.

На думку Л. Ставицької, “органічний зв'язок українського етносу з сільським соціумом сформував двоаспектні соціопсихологічні засади буття українців: а) потребу вихідців з села, перейнятих комплексом маргінальної меншовартості, відмежуватися від села як уособлення культурної відсталості; б) зверхнє ставлення містян до маргінального прошарку, спричинене, у першу чергу, масовою еміграцією селян до міста, уявлення про сільську субкультуру як уособлення провінційності, безкультур'я, маргінальності” (Ставицька, 2005, с. 328). Оскільки неофіційні етноніми належать до міського аргі, то такий висновок видається переконливим. На підтвердження цієї думки слугують паралельні значення, що виявляються у функціонуванні лексеми *лапотник* – ‘людина, яка ходить у лаптях’, ‘селянин’, бо і справді, чоботи були розкішшю для російського селянина. Пор. в І. Нечуя-Левицького:

“Показані нами газети страшно злі на мужиків, на земства, де поміщики повинні сидіти нарівні з мужиками, на самоправство сільських волостей і судів. В кожному сливе номері тих газет ви знайдете, як лають мужиків, звать їх п'яницями, “лапотниками” (лапоть – личак), народом темним, не здібним собою правити, завзятим і т. д.” (Нечуй-Левицький, 1968, с. 15).

Отже, словами одного ряду виступають лексеми *п'яниця*, *лапотники*, *народ темний*, *не здібний собою правити*. У сучасній мові теж існує низка подібних номінацій: *кирзак* – ‘селянин’; *рагуль*, *кугут* – ‘сільськийжитель’; *буряк* – селянин; некультурна особа; а також зафіксовані на Львівщині *кирило* – ‘сільськийжитель’; *маланка* – ‘дівчина з села’, які утворені від особових імен, поширених переважно в сільській місцевості (Ставицька, 2005, с. 171). Дослідники підкреслюють, що у процесі позначення селянина в зазначених ситуаціях активуються невміння одягатися зі смаком; невміння поводити себе у товаристві міських; суржикове мовлення тощо (Дмитрієв, 2015). Крім того, сленг є ознакою переважно урбаністичної комунікації, тому особи з сільської місцевості розглядаються як чужинці, а отже, стають об'єктом кепкування.

Таким чином, мотивація сленгових етнономінацій за механізмом означення є метонімічною, причому мотиватором слугує оцінно-емоційне сприйняття об'єкта номінації, яке здебільшого реалізоване у формі суб'єктивної оцінки. Метонімічне перенесення спирається на асоціації сприйняття. Для неофіційного, арготичного етнічного номінування опозиція “свій / чужий”, як і для соціолекту загалом, є основною. Представників “чужих” народів оцінено здебільшого негативно, а маркером стають їхні певні особливості, які, повторюючись, складають стереотип.

Ступінь конотативності етнофолізмів

В основу багатьох етнофолізмів покладено поширений, типовий для певного етносу антропонім (прикладів таких імен ряд етнофолізмів ‘еврей’ має задосить); *абдул* – ‘татарин’, *мухамед* – ‘мусульманин’ (Отин, 2006). Серед американізмів поширеними етнофолізмами є *antonio*, *tony* – ‘італієць’; *fred*, *roy* – ‘австралієць’.

Мовні образи носія імені, як і окремі конотації імені, можуть бути розширені. Наприклад, конотонім *хачик*, згадуваний як номінація осіб-кавказців, “Словарь коннотативных имён собственных” відносить до найменувань тільки вірменів, посилаючись на поширене вірменське чоловіче ім'я *Хачик*. Так само, як й вірменське і турецьке ім'я *Карамет*, що спочатку називало вірменина, з часом стає найменуванням людини невисокого зросту (Отин, 2006, с. 397; с. 210).

Мотиватором появи етнофолізма може слугувати прецедентне ім'я: *лумумба* (‘представник негроїдної раси’), *макдональдс* (‘американець’), *капоне* – ‘італієць’, *єрихон* (‘еврей’). Номінація *бодулай*, яка виникла від імені головного героя популярного радянського серіалу “Циган” (режисер Олександр Бланк, головну роль цигана Будулая зіграв Михай Волонтир), набула прецедентності і стала використовуватися як апелювання зі значенням “циган”. Номінація *бодулай* є етнофолізмом, але представляє соціалізованого цигана і має позитивну конотацію. Механізм перенесення базується не тільки на національній ознаці, а й на харизматичній зовнішній, тому *бодулай* мидеякий час називали чоловіків із циганською зовнішністю.

Визначаючи ступінь етнічних конотацій, звернемося до постулатів про існування ядра та периферії загальної системи. У системі етнічного ядра власне етноніми – ядро; етнофолізми – периферія. Ступінь наближення окремих етнофолізмів як складника українських соціолектів до ядра етнонімів залежить від екстралінгвальних чинників. Передусім це поширеність поняття, яке позначається неофіційним етнонімом.

Основним чинником для етнономіації є значущість того чи іншого народу або країни для відповідного етносу. Тому найпоширенішими українськими етнофолізмами є назви представників сусідніх держав, зокрема, росіян (*москаль, кацап, кацапня, рашиа, лапотник, іван*), білорусів (*бульбаш, зюзюк, йоцик, сябр, сучасне бацька, давніше литвин, литвин*) та поляків (*лях, пшек, бжи-бжи, мазур, п'юнтур, п'юнтурак, франек, янек, зденек*).

Ступінь конотативності етнофолізмів визначається мірою наближеності чи віддаленості від ядра і супроводжується неодмінним посиленням конотативності внаслідок контрастності офіційного та неофіційного мовлення, що відбиває ознаку нейтральності/емоційності. Живе мовлення, безперечно, завжди емоційніше. Утім, найголовнішим критерієм визначення ступеня конотативності є ступінь прояву емоційної оцінності, який найперше криється в мотиваціях за зовнішніми ознаками, менше – культурно-історичними, ще менше – вербальними. Особливе значення фактів усного мовлення для виявлення конотацій етнофолізмів визначається тим, що в них немає обмежень в оцінних емоційних значеннях, які передбачені у власне етнізмах. Крім того, в усному мовленні виникає більш різноманітний набір конотативних етнізмів, зумовлений позалінгвальними факторами. Жаргон швидше, ніж літературна мова, реагує на різного роду соціальні процеси, а це теж може позначитися на конотативному співзначенні етнізмів. Саме тому, поряд з семою 'село', у наведених етнофолізмах наявні семи 'дурний', 'недоумкуватий' тощо. Позначення етносу через асоціацію з особовим іменем представника цього етносу становить, на нашу думку, низький ступінь конотативності. Найнижчий ступінь мають етнофолізми, мотивом яких стали прецедентні імена. Така номінація може навіть переходити до позитивно забарвлених іменувань (*капоне, бодулай*).

Поширеними етнофолізмами є іменування євреїв, адже вони “жили на українських землях близько тисячоліття – починаючи від середньовічної Київської Русі й до сьогодні. Приблизно від 1550 року, тобто близько 450 років, вони становили істотну частину населення країни” (Магочій, 2016, с. 12). Ми не будемо уточнювати різницю у вживанні етнізмів *жид* та *єврей*, принагідно наведемо одну промовисту цитату про прагнення євреїв уточнити свою ситуацію етнономінування, багату на синонімічні етнізми:

“Наївно було б припускати, що в епоху кардинальних зрушень у царині східноєвропейської етнімії, яка настала після розвалу Російської імперії, коли малороси стали українцями, бесараби – молдаванами, зиряни – комі, ліфляндці – естонцями, вотяки – удмуртами, сарти – узбеками і т. д., євреї пасивно сидітимуть склавши руки” (Наконечний, 2012).

Євреїв у різні часи називали *айвай, ерихон, мойша, Козак Єрусалимський, Щирий українець* (Дмитрієв, 2015); *іцько, хиль, хайм, абрам, абрамович, борух, рабинович, цукерман, ізя, швондер, хаскель, шмулько, шльома* (Лукаш, 2018). Іменами *сарра, хая, хайка* (Отин, 2006) називають осіб жіночої статі, причому розподіл неофіційних етнонаїменувань за принципом “він”/“вона” в інших групах етнофолізмів більше не трапляється.

На периферії етнономікону розташовані менш уживані етнофолізми на позначення азербайджанців (*азер, азербон, азік*), вірменів (*арік, ара*), грузинів (*генацвале*); німців (*бундес, ганс, фріц*), татар (*бабай, абдул*). Є іменування узагальненого характеру на позначення представників кавказьких народів і Середньої Азії взагалі: *хачи (-ки), лохідзе, банабаки, чурки, чучмеки, чалдонь*. Широкий спектр подібних етнофолізмів пояснюється впливом міського сленгу, а за словами Лесі Ставицької, сленг центрального та східного регіонів України сформувався на основі російськомовної жаргонної

субкультури (Ставицька, 2005, с. 256). У номінативних моделях урбаносоціолекту яскраво простежуються фрагменти світогляду різних соціальних прошарків суспільства. Зневажливе *наймен*, як не дивно, було породженням радянських часів, продовженням якого в сучасній Росії є *ЛКН* (“лица кавказской национальности”). У наведеному ряді відбулося негативне ставлення до представників кавказьких народів як залишок старої радянської політики.

Територіальне поширення етнофолізмів нерівномірне і залежить від лінгвальних та екстралінгвальних особливостей регіону функціонування. Так, в Умані використовується лексика на позначення подій, пов’язаних із щорічним приїздом у місто паломників-хасидів: *хасик*, *пейси* – ‘хасид’. Слова *хасид*, *хасик* набувають також конотативного емоційно-оцінного значення: *хасид* – ‘нерозумна, некультурна, малоосвічена людина’: “*Ти що хасид, хто так робить?*” (Грабовий, 2009, с.40-42).

Висновки

Етнонімікон як сукупність офіційних та неофіційних етнонімів стереотипізує національні вияви, називаючи не окрему людину, а цілу етнічну спільність. Якщо власне етноніми фіксують, як правило, особливості називання різних географічних об’єктів, то неофіційні етноніми – етнофолізми – відтворюють етнічні стереотипи як складники мовної свідомості і несуть у собі потужний емоційний заряд, впливаючи на ступінь адекватності сприймання етносу. Відповідно світ загалом і його фрагменти відтворюються через призму моделі “свій – чужий”. В етнофолізмах подано оцінку типових рис характеру інших етносів, способу їх життя і звичаїв, вони зіставляються за зовнішньою, соціально-політичною, мовною ознаками; розкривають мотиваційні механізми суспільного та соціально-групового народного світобачення, характерного для певних етапів функціонування мови. Це дозволяє простежити як номінативні механізми в цілому, так і їхні ціннісні та психологічні пріоритети в етносвідомості носіїв соціолектів.

Якщо власне етноніми – це “нормативні” словникові одиниці без чітко виражених конотацій, то етнофолізми позначені негативно-оцінним забарвленням і слугують засобом дистанціювання від представників інших народів. Етнічні номінації, що виникають і функціонують у носіїв сленгу, багато в чому віддзеркалюють загальноукраїнську модель світу, для якої чужою є агресія, жорстокість, ворогування та зневажність. У сленгових етнономінаціях переважає жартівливо-іронічна тональність, доброзичливість, кепкування і здоровий гумор.

Список покликань

1. Березович, Е.Л. и Гулик Д. П., 2002. Homoethnicus в зеркале языка: к методике описания. *Etnolingwistyka: Problemy języka i kultury*. 14.Lublin. S. 47–67.
2. Горбач, О., 2006. *Арго в Україні*. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України.
3. Гнатюк, О., 2015. *Відвага і страх*. Переклад з польської М.Боянівської. Київ : Дух і літера.
4. Грабовий, П.М., 2009. Особливості функціонування українського молодіжного сленгу на регіональному рівні. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства: збірник наукових праць*. Вип. 4. Хмельницький : Хмельницький національний університет.
5. Дзензелівський, Й.О., 1979. Арго волинських лірників. *Studia z filologii polskiej i słowiańskiej*. Т 6. С.179-219.
6. Дмитрієв, С. В., 2015. Когнітивно-ономасіологічний аналіз номінацій особи в сучасних українських соціолектах. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук. Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. Одеса.

7. *Етногенез та етнічна історія населення Українських Карпат*, 1999: у 4 т. Львів. Т.1.
8. Карпенко, Ю.О., 2000. Етнонім. *Українська мова. Енциклопедія*. Редкол.: Русанівський В.М., Тараненко О.О. та ін. Київ : Українська енциклопедія.
9. Купчинська, З.О., 2011-2012. Назви на *-ичі* та *-ани*: від етнонімів до мікротопонімів. *Студії з ономастики та етимології*. Відп. ред. О.П. Карпенко, В.П. Шульгач. К. с.131–141.
10. Лукаш, Г., 2018. *Словник конотативних власних назв*. Вінниця : ТОВ “ТВОРИ”.
11. Магочій, П.-Р. та Петровський-Штерн Й., 2016. *Євреї та українці: тисячоліття співіснування*. Переклад з англійської. Ужгород: Видавництво Паדיак В.
12. Макаrchук, С.А., 2008. *Етнічна історія України*. Київ : Знання.
13. Наконечний Є., 2012. Жиди чи євреї? Текст галицького мовознавця та історика 1996 року. *Українська правда*. Листопад.
14. Нечуй-Левицький, І. С., 1968. Зібрання творів у десяти томах. Біографічні матеріали. Статті та рецензії. Фольклорні записи. Листи. Київ : Наукова думка. Т. 10. с. 15.
15. Отин, Е.С., 2006. *Словарь коннотативных собственных имён*. Москва: ООО “А Темп”.
16. Редько, Є.О., 2016. Семантичні етноніми в українській арготичній системі. Типи і способи номінування осіб в українських арготичних системах: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук . Дніпропетровськ.
17. Святюк, Ю. В., 2005. Семантика та функціонування етнономінацій у сучасній англійській мові. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук. Донецьк.
18. Ставицька, Л., 2005. *Арго, жаргон, сленг: Соціальна диференціація української мови*. Київ: Критика.

References

1. Berezovich, E.L. and Gulyk D.P., 2002. Homo ethnicus in the mirror of the language: to the method of description. *Etnolingwistyka: Problemy języka i kultury*. 14. Lublin. p. 47-67. (In Russian)
2. Horbach, O., 2006. Argo in Ukraine. Lviv: Ukrainian Institute of Ukrainian Studies I. Krypiakievich NAS of Ukraine. (In Ukrainian)
3. Hnatyuk, O., 2015. Courage and fear. *Pereklad z pol's'koyi M.Boyanivs'koyi*. Kyiv :Dukh i litera. (In Ukrainian)
4. Hrabovyy, P.M., 2009. Features of the functioning of the Ukrainian youth slang at the regional level. *Actual problems of philology and translation: a collection of scientific works*. Vyp. 4. Khmelnytskyi : Khmelnytskyi natsionalnyi universytet. (In Ukrainian)
5. Dzenzelivskyy, Y.O., 1979. Argo volyn lyre players. *Studia z filologii polskiej i słowiańskiej*. T 6. p.179-219. (In Ukrainian)
6. Dmytriyev, S. V., 2015. Cognitive-onomasiological analysis of personality nominations in modern Ukrainian sociology. Abstract of PhD dissertation. Odesky natsionalnyy universytet imeni I.I. Mechnykova. Odesa. (In Ukrainian)
7. Ethnogenesis and ethnic history of the Ukrainian Carpathians, 1999: 4 t. Lviv. T.1. (In Ukrainian).
8. Karpenko, YU.O., 2000. Ethnonym. Ukrainian language. Encyclopedia. Redkol.: Rusanivskyy V.M., Taranenko O.O. ta in. Kyiv :Ukrayins'ka entsyklopediya. (In Ukrainian)
9. Kupchynska, Z.O., 2011-2012. Names on *-ichi* and *-ani*: from ethnonyms to microtoponyms. *Studios on onomastics and etymology*. Vidp. red. O.P. Karpenko, V.P. Shul'hach. K. p.131–141. (In Ukrainian)
10. Lukash, H., 2018. Dictionary of connotative proper names. Vinnytsia : TOV “TVORY”. (In Ukrainian)
11. Magochiy, P.-R. ta Petrovs'kyi-Shtern Y., 2016. Jews and Ukrainians: Millennium of Cohabitation. *Pereklad z anhliys'koyi*. Uzhhorod: VydavnytstvoPadyak V.
12. Makarchuk, S.A., 2008. Ethnic History of Ukraine. Kyiv :Znannya. (In Ukrainian)
13. Nakonechnyy YE., 2012. Zhydyor Jews? The text of Galician linguist and historian 1996. *Ukrainian Pravda*. October (In Ukrainian)

14. Nechuy-Levytskyy, I. S., 1968. Collected works in ten volumes. Biographical materials. Articles and reviews. Folklore recordings. Letters. Kyiv: Naukovadumka. T. 10. p. 15. (In Ukrainian).
15. Otyń, E.S., 2006. Dictionary of connotative proper names. Moskva: OOO "A Temp". (In Russian)
16. Redko, Y.O., 2016. Semantic ethnonyms in the Ukrainian argoethistic system. Types and ways of nominating individuals in Ukrainian arithmetic systems. Abstract of PhD dissertation. Dnipropetrovs'k. (In Ukrainian)

CONNOTATIONS OF ETHNONYMS IN LANGUAGE AND CULTURAL CONSCIOUSNESS OF UKRAINIANS

Halina LUKASH

*Vasyl Stus National University of Donetsk in Vinnytsa
Department of Information Systems Management
g.lukash@donnu.edu.ua*

Background. Ethnonyms are nominations of other people. In the picture of the world of each people, there are stereotypical notions of "we" and "strangers". They form a large lexical group. This dictionary can provide extensive information about the linguistic picture of the world of native speakers, their culture, psychology, peculiarities of their perception of other people. The insufficient state of research of Ukrainian informal ethnonyms makes it possible to discuss the relevance of further development of the problem.

Purpose. The purpose of the work is to determine the specific features of processes, which prompt the creation of non-standard nominations of a person according to his / her belonging to an ethnic group. Informal ethnonyms are characteristic of all epochs, all languages, and dialects. Their occurrence can be justified historically, politically and psychologically. The main tasks of the work are to attempt to characterize the motivational peculiarities of ethnonymization of a person in Ukrainian sociolects and to determine the degree and quality of the connotations of such names.

Results. Ways of formation of non-standard ethnonyms in the language are different. The semantic basis for the formation of ethnic nicknames may include proper names typical of a certain nation, as well as some groups of vocabulary that represent categories that are indicative of an ethnic characteristic: peculiarities of appearance, character traits, gastronomic passions, social status, language and singularities of pronunciation, etc. Ethnonym stereotypes national expressions, since it does not denote an individual, but an entire ethnic group with all its inherent features. These language units reproduce ethnic stereotypes as components of linguistic consciousness. The ethnomic repertoire reflects, first and foremost, direct contacts of the ethnos with other peoples, often neighboring ones.

Key words: ethnonyms, unofficial ethnonyms, motivation, semantic base, ethnic stereotypes.

Стаття надійшла до редколегії 9 листопада 2018 року
Прийнята до друку 6 грудня 2018 року